

UD1_ O inicio da Idade Media: Unha época de transformacións

1. Introducción: De "Bárbaros" a Novos Protagonistas

O paso da Idade Antiga á Idade Media non debe entenderse como unha ruptura traumática e absoluta, senón como un **proceso de cambio e transformación** no que as estruturas romanas foron mutando ante a aparición de novos actores. Un elemento clave nesta transición é a evolución do concepto de "bárbaro", termo que hoxe a historiografía revisa dende unha perspectiva crítica.

A subxectividade do concepto "bárbaro"

A visión que herdamos destes pobos estivo tradicionalmente condicionada polos prexuízos dos cronistas clásicos:

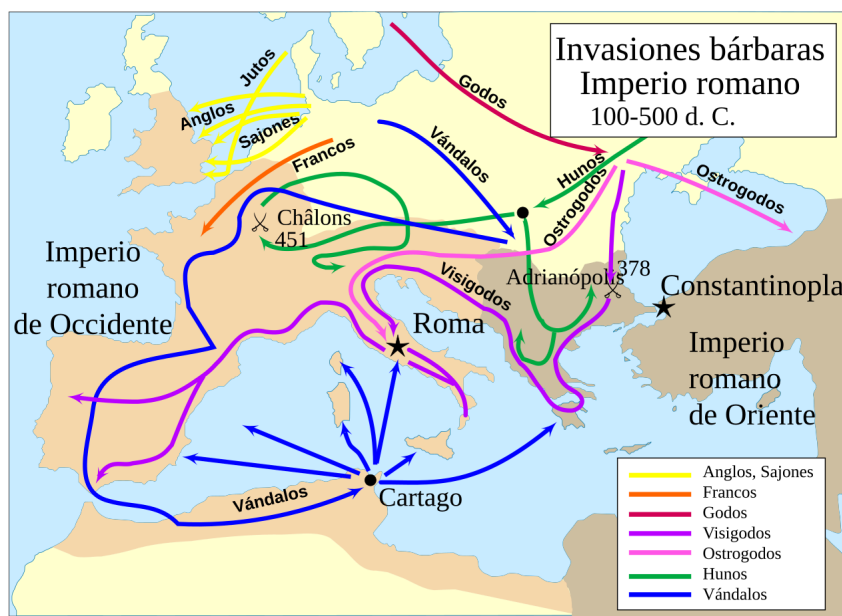
- **Orixes:** O termo provén do grego *barbarophonos*, que inicialmente se refería, de xeito onomatopéico, a quen non falaba grego.
- **Evolución romana:** Para Roma, "bárbaro" era todo aquel que habitaba fóra do *limes* (fronteira) e non falaba latín. Co tempo, o termo cargouse de connotacións negativas, asociándose á carencia de educación ou intelixencia.
- **A visión etnográfica de Tácito:** O escritor romano Tácito (séculos I-II d.C.), na súa obra *Xermania*, deixou unha descrición detallada dos seus costumes:

"O vestido de todos eles é túnica ou albornoz que pechan con fibela... Tamén traen peles de animais salvaxes... As mulleres levan o mesmo hábito que os homes, pero os seus vestidos son a maioría das veces feitos de liño, tinguidos con traballos morados e sen mangas."

Das "Invasións" ás "Migracións"

A interpretación moderna prefere o termo **migracións** fronte ao tradicional de "invasións", baseándose nunha realidade histórica máis matizada:

- **O mecanismo do "foedus":** Moitos pobos non entraron pola forza, senón

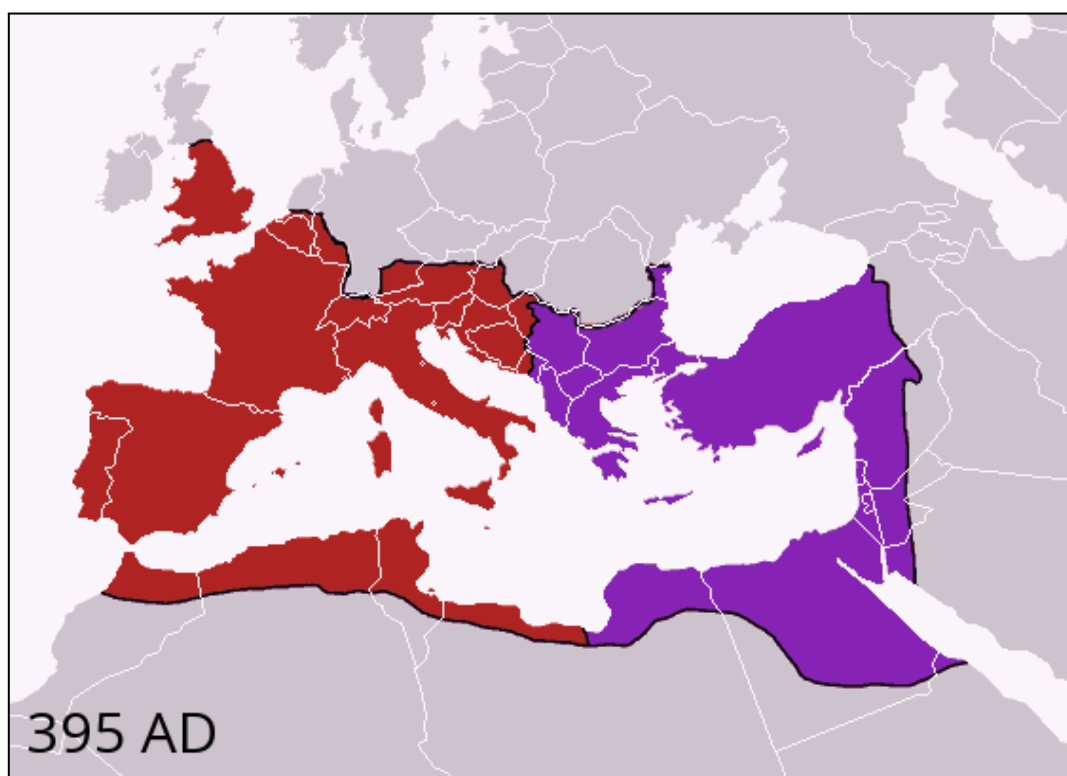
mediante pactos ou *foedus*, actuando como aliados de Roma para protexer as fronteiras.

- **Asimilación previa:** Numerosos grupos xermanos xa estaban integrados na cultura e no exército romano antes do colapso do século V.
- **Rexeitamento inicial:** A desconfianza cara a estes grupos debeuse, segundo as fontes, a unha marcada "desconfianza cara á diferenza" e á diversidade de costumes.
- **Causalidade:** O movemento cara ao sur foi motivado pola presión de pobos do leste, como os hunos, e a necesidade de terras fértiles ante o cambio climático e a fame.

Esta nova realidade migratoria atopou un escenario propicio grazas á profunda inestabilidade dun Imperio que xa non podía soste as súas propias fronteiras.

2. A Caída do Imperio Romano de Occidente: Crise e Fragmentación

A partir do século III, o Baixo Imperio entrou nun declive prolongado onde a debilidade política e as crises sociais acabaron por fragmentar a unidade mediterránea.

Crise e Transformación no Baixo Imperio (Séculos III-V)

Dimensión Política e Militar	Dimensión Socioeconómica
Instabilidade e Tetrarquía: Diocleciano (284-305) dividiu o poder en catro para xestionalo mellor, pero tras el sucedéronse loitas internas.	Ruralización: Ante a inseguridade urbana e a devaluación da moeda, a poboación fuxiu ao campo para asegurar a subsistencia.

Cambio de Capital: Constantino I unificou o poder e inaugurou oficialmente Constantinopla no ano 330 , cunha posición estratéxica superior.	Herdanza de oficios: Para asegurar a produción, o Estado obrigou aos fillos a herdar o oficio dos seus pais, atando a súa liberdade laboral.
Exército Mercenario: As tropas estaban formadas por mercenarios pouco leais , que desestabilizaban o sistema se a paga se atrasaba.	Economía de subsistencia: O pago de impostos pasou do diñeiro á especie (colleitas) e ao traballo comunitario.
División Definitiva (395): Á morte de Teodosio I, o Imperio separouse entre os seus fillos Honorio (Occidente) e Arcadio (Oriente).	Colapso comercial: A inseguridade das vías romanas cortou o fluxo de mercadorías, fomentando o autoxestión local.

O papel da Igrexa e o Cristianismo

O cristianismo pasou de ser perseguido a converterse no pilar de cohesión do Imperio:

- **Edicto de Milán (313):** Constantino legaliza o culto.
- **Edicto de Tesalónica (380):** Teodosio convérteo na relixión oficial.
- **Consolidación institucional:** Durante o século IV a Igrexa organizouse en **concilios (Nicea en 325, Constantinopla en 381)** para asentar a unidade dogmática, preparando á institución para sobrevivir á propia caída do Estado romano.

O proceso culminou no **476**, cando **Odoacro**, xefe dos hérulos, depuxo ao último emperador, **Rómulo Augústulo**. Este fito simboliza a fin da Idade Antiga, aínda que a cultura romana perduraría nas novas realidades locais.

TEXTOS:

«Nós, os emperadores Constantino e Licinio, tendo nos reunido felizmente en Milán e ordenado as cousas que pertencen ao ben común e á seguridade pública, xulgamos que, entre as cousas que han de beneficiar a todos os homes [...] se debe dar aos cristiáns e a todos os demais a facultade de seguir libremente a relixión que cada cal queira [...] a fin de que a divindade que está nos ceos, sexa propicia e favorable a nós e a todos os que viven baixo o noso poder».

Edicto de Milán

«Hoxe os historiadores falan a miúdo da «crise» do século III d. C. Refírense ao proceso polo cal, tras o asasinato de Cómodo no 192 d. C., o modelo augusto se esborallou. O número de emperadores é un indicador obvio diso. Nos case 180 anos transcorridos entre o 14 e o 192 d. C. —á parte do único e breve interludio de guerra civil despois da morte de Nerón, cando houbo tres pretendentes fracasados ao trono— houbo só catorce emperadores. Nos cen anos que transcorreron entre o 193 e o 293 d. C. houbo máis de setenta (a lista é elástica dependendo de cantos coemperadores, usurpadores ou «pretendentes» indignos decida un incluír). Porén, e máis ao caso, calquera intento por manter ás lexións á marxe do proceso de nomeamento de emperadores fracasou estrepitosamente. Case todos os homes que reclamaron o trono a mediados do século III d. C. o fixeron co respaldo dunha unidade ou outra do exército».

Mary Beard: *SPQR* (2016)

3. O Reino Suevo de Gallaecia: O Primeiro Reino Medieval de Europa

Tralo colapso de Roma, Galicia protagonizou un fito histórico único: a creación do **primeiro reino independente** de Occidente tras a fin da autoridade imperial.

- **Fundación e Monarquía:** Tras entrar na Península no 409, os suevos asinaron un *foedus* no **411**. Monarcas como **Hermerico**, **Requila** e **Requiario** consolidaron un estado con capital en **Braga**.
- **A fonte de Hidacio:** O coñecemento desta época débese ao **Cronicón de Hidacio**, bispo de Chaves. A súa crónica é unha fonte subxectiva fundamental: Hidacio vía aos suevos como "salvaxes" e "bárbaros", chegando a relatar esaxeracións sobre a súa ferocidade para ilustrar o conflito entre a vella aristocracia romana e os novos ocupantes.
- **A Siliqua de Requiario:** Símbolo da súa soberanía foi a cuñaxe de moeda propia en prata. A peza destaca pola inscrición "**IVSSU RICHARI REGES**" (pola orde do rei Requiario) e a efixie do emperador **Honorio**, demostrando que, pese á súa independencia, mantiñan un vínculo visual e simbólico coa tradición romana.
- **Relixión e Organización:** A conversión ao catolicismo no **570** co rei **Teodomiro** foi decisiva. **Martiño de Dumio** organizou o territorio en parroquias e dioceses, un modelo de xestión que influiría en toda a Idade Media.
- **Fin e Arqueoloxía:** O reino caeu ante o visigodo **Leovixildo** en **585**. Como testemuño arquitectónico destaca o mosteiro de **San Pedro de Rochas** (fundado en **573**), onde se conservan impactantes **sepulcros antropomorfos** excavados directamente na rocha de Esgos.

4. O Imperio Bizantino: A Herdanza de Roma no Oriente

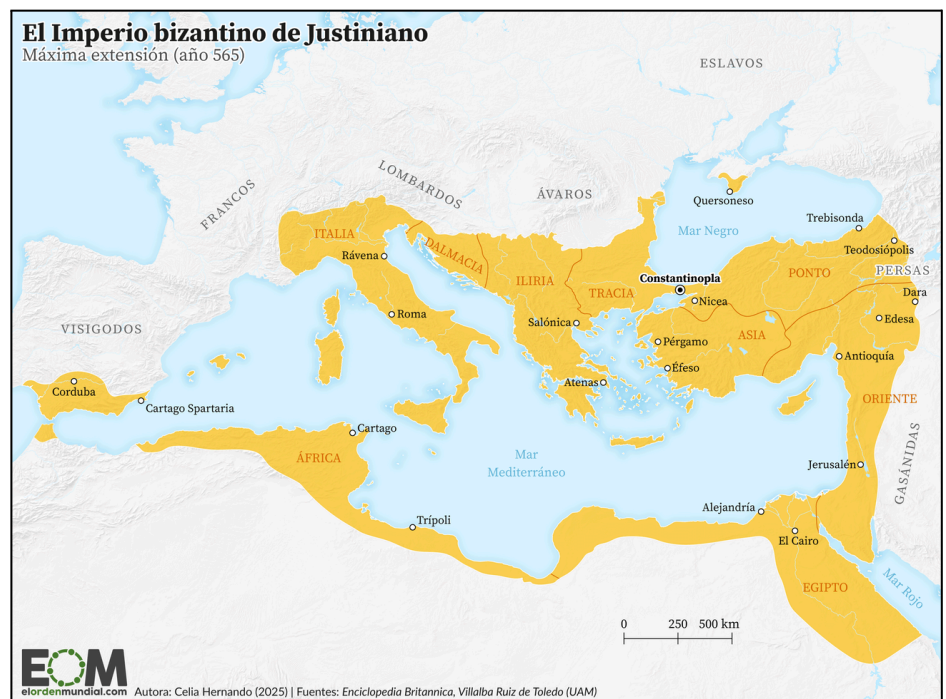
Mentres Occidente se fragmentaba, o Imperio Romano de Oriente (324/330 - 1453) floreceu baixo un modelo teocrático e centralizado.

O Cesaropapismo e a Teocracia

O emperador concentraba o poder político e relixioso, un concepto denominado **Cesaropapismo**. Esta estrutura mantívose ata que o **Cisma de 1054** separou definitivamente á Igrexa de Roma da Ortodoxa.

O esplendor de Justiniano I e Teodora (527-565)

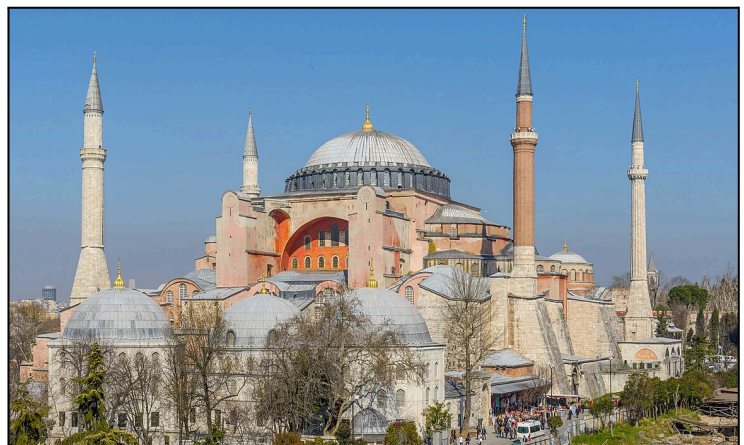
1. **Expansión xeopolítica:**
Recuperaron territorios en África e Italia, enfrontándose tamén ao Imperio Sasánida na fronteira oriental para asegurar a estabilidade.
2. **Corpus Iuris Civilis:** Unificaron séculos de dereito romano nun corpo legal único.
3. **Influencia de Teodora:** A emperatriz foi clave na promulgación de leis que ampliaron os dereitos das mulleres.

Economía e Arte: A "Porta de Oriente"

Bizancio actuou como un nexo vital entre Europa e Asia, sendo a **"porta de Oriente"** para o comercio de seda e especias. Militarmente, defenderon esta riqueza con innovacións como o **"lume grego"**. Na arte, o luxo interior contrastaba coa austeridade exterior:

- **Arquitectura:** Uso de cúpulas sobre **pechinas** e o **cimacio** decorativo nos capiteis.
- **Referentes:** Santa Sofía e os templos de Rávena. Destaca **San Vital**, con **planta octogonal**, que se convertería nun referente para a arquitectura medieval europea.

5. O Imperio Carolinxio: A Forxa da Europa Medieval

Na Galia, os francos evolucionaron dun reino fragmentado a un novo modelo imperial que sentou as bases do feudalismo.

De Merovinxios a Carolinxios

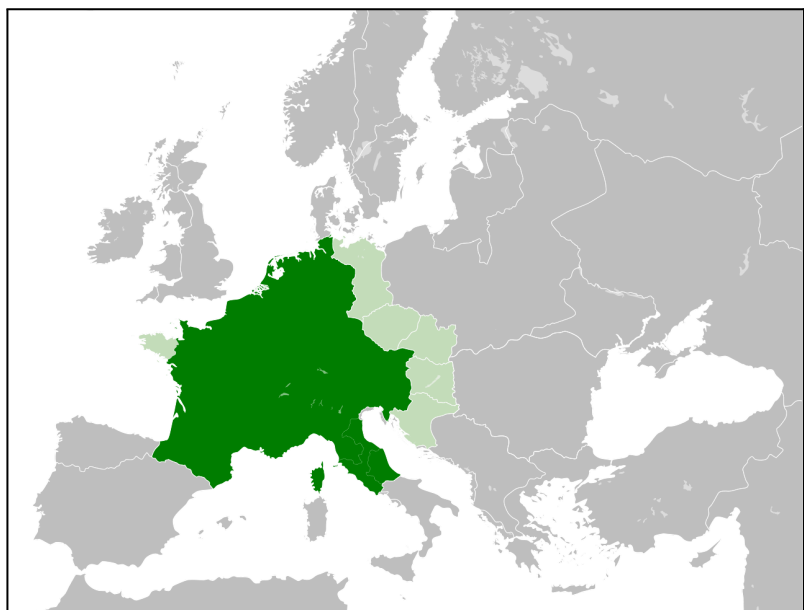
A dinastía merovinxia entrou en decadencia cos chamados "**reis folgazáns**", monarcas que pola súa **imposibilidade de gobernar** deixaron o poder real en mans do "**maioral de palacio**".

- **Carlos Martel**: Acadou gran prestixio tras vencer en **Poitiers (732)**.
- **Pipino o Breve**: Iniciou a dinastía carolinxia, instaurou o **diezmo** e realizou a doazón que orixinou os **Estados Vaticanos**.

Carlomagno e a Restauración Imperial

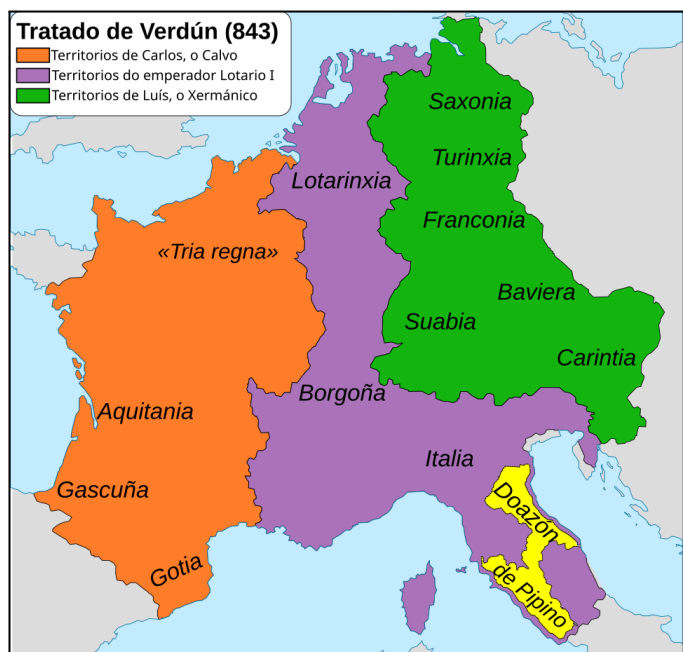
Coroado en Roma no ano **800** polo papa León III, Carlomagno expandiu o imperio (creando a **Marca Hispánica** como barreira) e organizou o territorio:

- **Condados**: Provincias interiores baixo o mando de condes.
- **Marcas**: Zonas fronteirizas con mandos militares reforzados.
- **Ducados**: Unión de condados con xefes de alto prestixio.
- **Missi dominici**: Inspectores encargados de supervisar a lealdade dos nobres.

Sociedade, Cultura e Declive

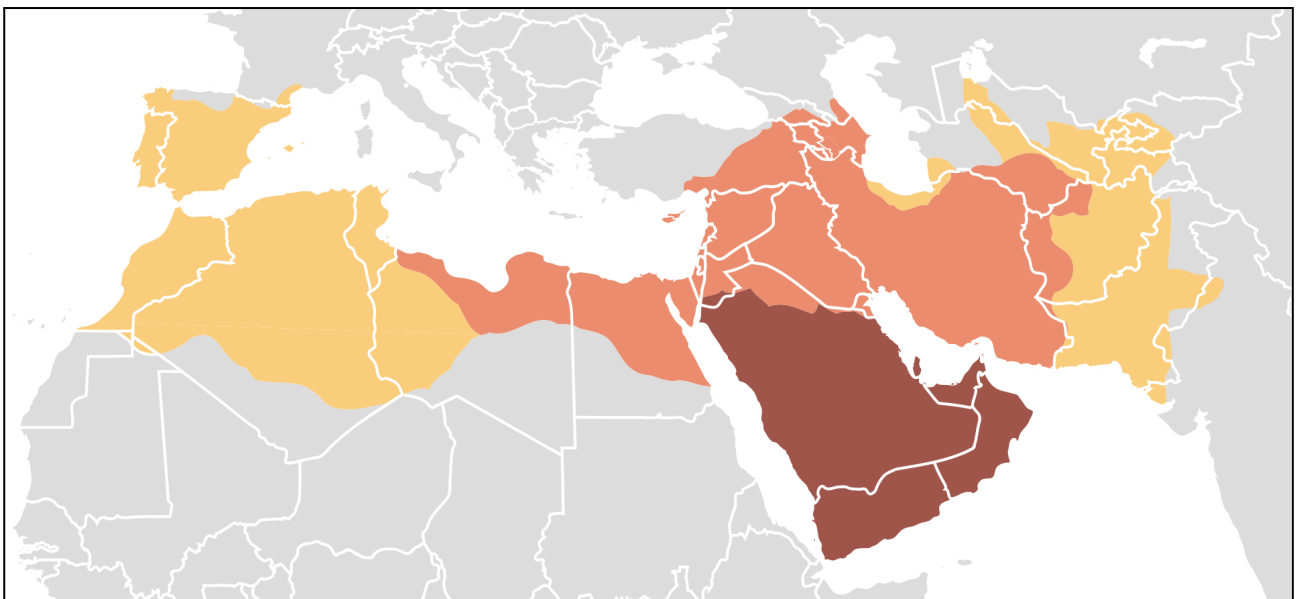
A economía baseábase na **reserva señorial** (terras do señor), os **mansos** (parcelas dos campesiños) e as **corveas** (traballo obrigatorio). No plano cultural, o **Renacemento Carolinxio** (impulsado por **Alcuino de York**) promoveu a minúscula carolinxia e a **Admonitio Generalis (789)**, cuxo obxectivo era **educar ao clero e ao pobo**. O declive chegou con Ludovico Pío, quen no seu intento de regular a sucesión mediante a "**Ordenatio imperi**" (817) non puido evitar o reparto final no **Tratado de Verdún (843)**.

6. O Imperio Islámico: Unha nova fe e civilización

O islam xurdiu no século VII en Arabia, transformando radicalmente o Mediterráneo.

- **Orixes:** O profeta **Mahoma** liderou a **Héxira (622)**. O **Corán (650)** fixou a base relixiosa e civil.
- **Os cinco piares do islam:**
 1. **Profesión de fe (*Shahada*).**
 2. **Oración (*Salat*) cinco veces ao día.**
 3. **Limosna (*Zakat*).**
 4. **Xaxún (*Sawm*) no Ramadán.**
 5. **Peregrinación (*Hajj*) á Meca.**
- **Expansión Política:** Tras os califas ortodoxos, o imperio dividiuse entre sunnitas e chiítas. O **Califato Omeya (capital en Damasco)** expandiuse ata o **711** (entrada na Península Ibérica), sendo substituído máis tarde polo **Abbasí (capital en Bagdad)**.

- **O caso de al-Ándalus:** Evolucionou dende o **Emirato independente** creado por Abderramán I ata o máximo esplendor do **Califato de Córdoba** con Abderramán III.

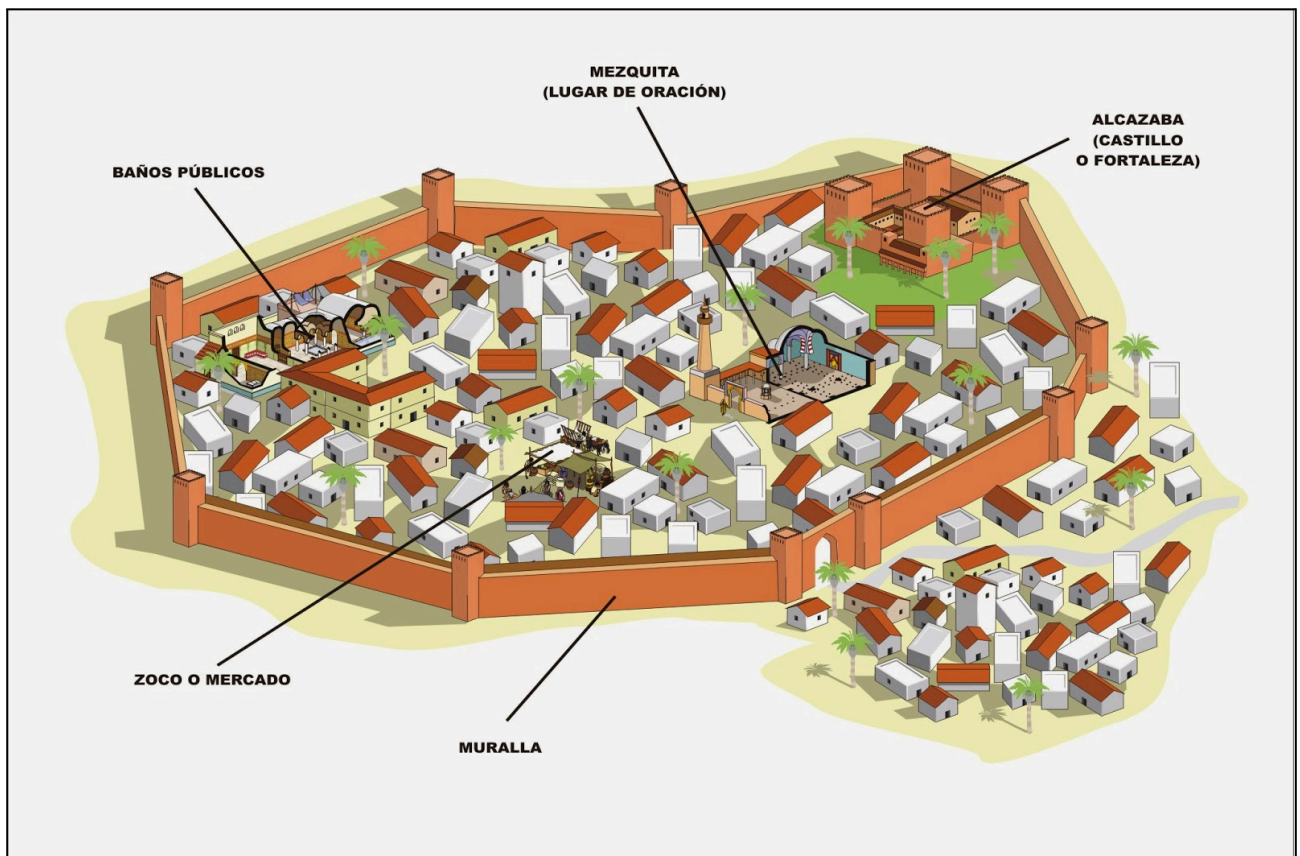
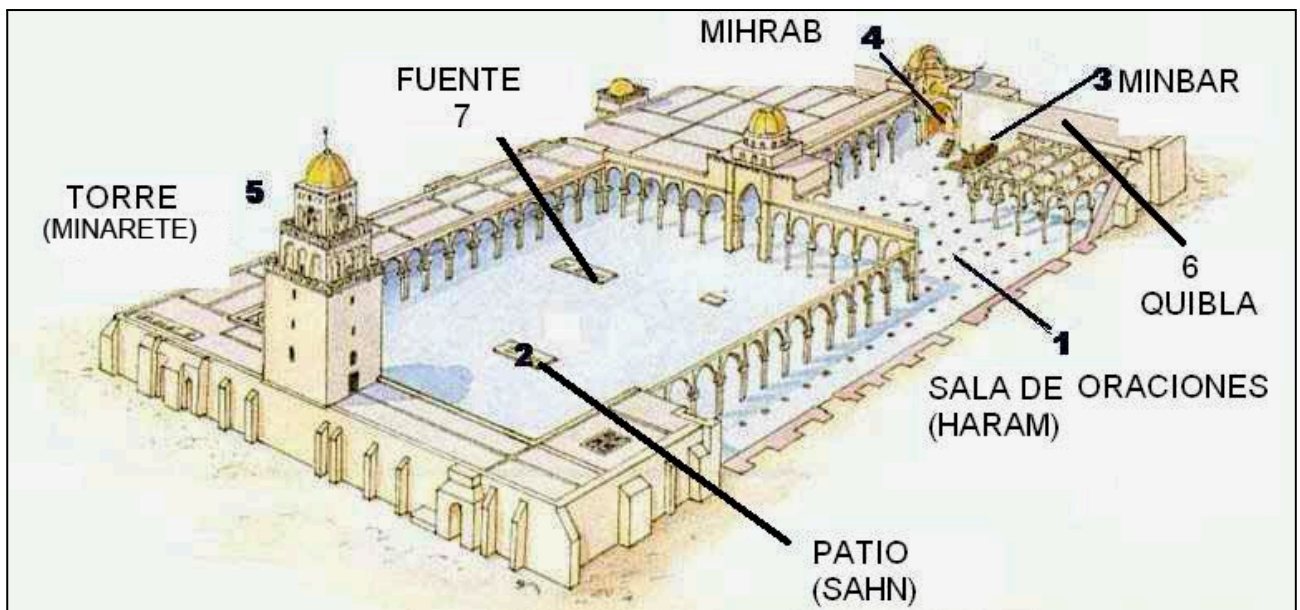
ARTE ISLÁMICA. TRAZOS:

1. **O eclecticismo e o aniconismo:** A arte hispanomusulmá asimilou e fusionou influencias romanas, visigodas e bizantinas. Pola prohibición do Corán de representar figuras humanas ou animais, concentrou a súa forza na arquitectura interior (pazos e mesquitas).
2. **A ocultación de materiais pobres:** O uso de materiais sinxelos coma o ladrillo, o xeso, a madeira ou o adobe, que os alarifes (arquitectos) cubrían por completo con ricos azulexados, placas e molduras decoradas para enmascarar a súa pobreza construtiva.

3. **Os catro tipos de decoración:** O ataurique ou arabesco (motivos vexetais), a lacería (redes xeométricas de liñas entrecruzadas, destacando os rombos ou sebka), a epigrafía (caligrafía con versículos do Corán) e os mocárabes (prismas de xeso que semellan estalactitas).

4. O deseño da **mesquita e a cidade:**

Conclusión: Bizancio, o Imperio Carolinxio e o Islam non foron mundos illados, senón que conformaron unha complexa **"rede de intercambios e conflitos"**. Esta interacción dialéctica entre as tres civilizacións foi o motor que deu forma definitiva á identidade e ao espazo xeopolítico da Europa medieval.